

Protegir el passat.

Una de les primeres accions de la comissió va consistir a comprovar que el sepulcre de sant Narcís no hagués patit danys (a la dreta). A l'altra pàgina, peces guardades a la Catedral, de la qual es va retirar el mur que tapava l'absis. I l'exterior del Jeu de Paume amb els cartells de l'exposició d'art català.
AHMAC-FONS RIURÓ / ARXIU IEC-FONS SUBIAS / AHCOAC / ANC

PATRIMONI I GUERRA GIRONA 1936-1940

Autors: Joaquim Nadal i Farreras i Gemma Domènech i Casadevall

Edició: Ajuntament de Girona - ICRPC

Pàgines: 196

Preu: 15 euros

Quan salvar l'art era una prioritat

El llibre 'Patrimoni i guerra', de Joaquim Nadal i Gemma Domènech, recupera les actes de la comissió que va protegir els tresors de Girona entre 1936 i 1938

El dia 11 de juny de 1939, Joan Subias entregava als emissaris franquistes desplaçats expressament a París la relació de les obres del patrimoni artístic català que la Generalitat havia preservat dels estralls de la guerra a l'exposició del castell de Maisons-Laffite i als dipòsits de Darnius, la Vajol o Agullana. Gràcies a aquesta llista, els vencedors van poder procedir a la identificació i el retorn del tresor a Catalunya, el 12 de setembre d'aquell mateix any. Amb aquest últim gest, que assegurava fins al final la integritat del fons, acabava la missió d'un dels principals responsables de la Comissió de Patrimoni Artístic i Arqueològic de Girona, la primera sessió de la qual havia tingut lloc

un altre 12 de setembre, quan encara fumejaven les esglésies cremades durant la revolució del juliol de 1936. Òbviament, ningú no va agrair a Joan Subias el zel amb què tant ell com els altres membres de la comissió havien protegit unes obres de valor incalculable, sovint amb perill per a les seves pròpies vides; al contrari: l'arribada dels combois a Girona i Barcelona procedents de París va ser saludada per la premsa franquista com una victòria del règim, que rescatava així del segrest els tresors artístics que "*los rojos se llevaron a Francia*". Hem d'imaginar que, en aquelles circumstàncies, tant Subias com Francesc Riuró, Pere Vallmajó o Emili Blanch, que havien contribuït a salvar de la destrucció obres

com el baldaquí de la Catedral, el Tapís de la Creació, la biga de Cruïlles o la Majestat de Beget, devien estar més preocupats pels seus expedients de depuració que pel reconeixement de la seva labor, de manera que es van resignar a la discreció i l'obscuritat. D'altres membres d'aquella històrica comissió, com Miquel Santaló, Eduard Fiol o Pau Planas, van emprendre el camí de l'exili, però tots van acabar compartint el mateix destí de l'oblit.

Per restituir-los al lloc que els pertoca en la salvaguarda de l'art català, l'historiador Joaquim Nadal i la historiadora de l'art Gemma Domènech, director i investigadora de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultu-

ral (ICRPC), han recollit i transcrit totes les actes de les sessions d'aquella comissió al llibre *Patrimoni i guerra. Girona, 1936-1940*, editat per l'Ajuntament de Girona. No és la primera vegada que el paper d'aquells nostres Monuments Men surt a la llum, però sí el primer cop que es poden resseguir meticulosament tots els àmbits de la seva actuació, documentada des del 12 de setembre de 1936, data de la primera reunió, fins al 12 de març de 1938, quan van ser rellevats de les seves funcions pels nous organismes de Cultura de la Generalitat. La consulta d'aquest material permet constatar que la Comissió de Patrimoni de Girona va ser impulsada el 22 de juliol de 1936 pel mateix comitè antifeixista que controlava la ciutat en plena fúria iconoclasta, i que des del primer moment la seva acció es va dirigir a neutralitzar la crema, la destrucció i el saqueig indiscriminats d'esglésies, sepulcres i obres d'art.

L'arqueòleg Francesc Riuró, que exercia de secretari del grup, dóna compte de l'equilibri precari de què depenia la salvaguarda de les peces quan explica que a la Catedral de Girona només van aconseguir aplacar l'obsessió incendiària d'un escamot de milicians deixant-los que cremessin unes poques peces de poc interès, "com a cosa simbòlica", a canvi de respectar la resta. Escenes com aquesta es repetien a tot el país per les mateixes dates, en un clima d'odi i revenja de mal harmonitzar amb la custòdia del patrimoni històric. També es van viure moments de tensió durant l'obertura davant notari, el 21 d'agost de 1936, del sepulcre de sant Narcís, a requeriment del comissari general de Museus, Pere Coromines, per tal de comprovar-ne l'estat després dels avalots anticlericals. Hi van assistir la majoria dels membres de la comissió,

tres metges, un restaurador, representats municipals, el director dels Museus de Barcelona, Joaquim Folch i Torres, i un delegat del Comitè de Confiscacions, el qual un cop feta la comprovació va fer fora de la capella tots els presents a punta de pistola. Les despulles del sant van ser exhibides impúdica-ment al cap de dos dies a les sales d'exposició de la Rambla, d'on van desaparèixer per sempre davant la impotència de l'equip de salvament.

La majoria d'iniciatives d'aquella comissió, però, van donar millors fruits, dins un programa que els autors de l'estudi no dubten a qualificar d'avançat i reformista. Responent a una concepció moderna dels monuments com a béns patrimonials, amb independència del seu ús religiós, van plantejar actuacions com ara l'enderroc del mur que impedia la visió de l'absis de la Catedral, o el desmuntatge del gran embalum del cor i

Moltes peces de pobles veïns no tornarien mai més al lloc d'origen

l'orgue que interferia en l'apreciació de la nau única, a més de rescatar el projecte de passeig arqueològic de Rafael Masó. Dins aquest mateix pla, van impulsar la creació d'un Museu del Poble al Palau Episcopal (actual Museu d'Art), per al qual ja tenien fins i tot redactada una detallada guia de sales i material quan, a finals de 1937, la Generalitat va avortar el projecte en considerar-lo prematur "en l'hora present". Però sobretot van inventariar i protegir el patrimoni

artístic, no només de Girona, sinó de molts pobles d'arreu de la demarcació, que van recollir i custodiar als magatzems habilitats a la mateixa Catedral i al museu de Sant Pere de Galligants. Moltes d'aquestes peces, incloent-hi les que alguns particulars també els van confiar, al final de la guerra, constaten Nadal i Domènech, no tornarien mai més als seus llocs d'origen i s'integrarien als fons del Museu Diocesà.

El llibre, que transcriu també l'inventari de l'Arxiu Capitular sobre les pèrdues de la Catedral «durante el dominio marxista», l'expedient de preparació de l'exposició d'art medieval català al Jeu de Paume de París i l'acta notarial del retorn de les peces, conclou que la destrucció es va concentrar els primers dies del juliol de 1936 i va afectar els elements que cremaven amb més facilitat, i "el barroc era més combustible que l'escultura gòtica". *

E

Els membres de la Comissió de Patrimoni eren Miquel Santaló Parvorell, Pau Planas Prats, Eduard Fiol Marquès, Emili Blanch Roig, Joan Subias Galter, Pere Vallmajó Perpinyà, Carles de Palol Feliu, Joan Turon Algans, Francesc Riuró Llapart i Esteve Pujol.

Girona